

III. PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA

PRAWO FINANSOWE

Ogłoszone w 1958 r. przepisy prawne wprowadziły do finansów szereg doniosłych zmian. Do ważniejszych należy przede wszystkim zreformowane prawo budżetowe, które stanowi dobry punkt wyjścia do dalszego rozwijania więzi pomiędzy budżetem a łączonymi z nim jednostkami. Następnie od roku 1959 wchodzi w życie: nowy system finansowy przedsiębiorstw państwowych, przepisy o gospodarce finansowej spółdzielczości, o rozliczeniach pieniężnych pomiędzy jednostkami gospodarki uspołecznionej. W dochodach podatkowych uregulowano na nowo opłatę skarbową, zwiększono stałe źródła podatkowe rad narodowych, przebudowano świadczenia rolników na cele miejscowe oraz wprowadzono szereg ulg podatkowych o celach gospodarczych. Narodowy Bank Polski otrzymał nową podstawę prawną, utrwalającą socjalistyczny zakres czynności banku centralnego. Wreszcie od nowa unormowano ubezpieczenia majątkowe.

Tak znaczna ilość wydanych norm finansowych, pomimo iż niektóre z nich będą z pewnością wymagały wielu zmian, świadczy o dużym wysiłku twórczym w zakresie polityki finansowej, której rezultaty ujawnią się w przyszłości w jej wynikach.

SPRAWY BUDŻETOWE

W sprawach budżetowych wysunęły się na pierwszy plan dwie dziedziny: ustawa budżetowa i prawo budżetowe.

Budżet państwa na rok 1958 został uchwalony ustawą budżetową z 27 III 1958 r. (Dz. U. 16/69). W pierwszym kwartale obowiązywało prowizorium budżetowe, określające dochody i wydatki według ministerstw (Dz. U. 1/2). Prowizorium obowiązuje również w pierwszym kwartale 1959 r. (Dz. U. 77/400). Uchwalony budżet państwa przewiduje 161 mld zł dochodów i 158,7 mld zł wydatków, w czym odpowiednie kwoty dla budżetu centralnego wynoszą 143,6 i 141,3 mld zł. Ustawa o kredytach dodatkowych (Dz. U. 75/382) zwiększa wydatki budżetu centralnego o 11 mld zł. Właściwe wydatki budżetu centralnego są mniejsze o 18,4 mld zł, które przekazuje on na rzecz dochodów budżetów terenowych. Wydatki tych ostatnich wynoszą 35,8 mld zł, w tym 1/3 stanowią budżety (w mld zł): woj. katowickiego — 4,6, m. Warszawy — 3,1 oraz woj. wrocławskiego — 2,2 i warszawskiego 2,1. Dochody budżetów terenowych stanowią 35,8 mld zł, w czym dochody własne 17,4 mld zł, reszta przypada na udziały w dochodach budżetu centralnego i dotacje. Schemat budżetu jest odmienny od poprzedniego¹: podział według działów istnieje tylko w bud-

¹ RPiE II/1958, s. 311.

zecie centralnym, budżety terenowe podawane są w ogólnych kwotach według województw; przeważa zdecydowanie podział resortowy budżetu centralnego, z tym, iż jest on szczegółowszy od podziału z roku ubiegłego. Kolejność działań w budżetach resortowych jest różna, w resortach gospodarczych na czoło wysunięto wydatki na gospodarkę narodową, a w pozostałych bądź na główne rodzaje działalności resortu (oświata, kultura), bądź na administrację. Zmienność podziału wydatków w ciągu dwóch lat pozwala sądzić, że byłoby pożądane, aby schemat budżetu mógł się w zasadach ustabilizować, ulegając rozwojowi zasadniczo tylko w kierunku jego szczegółowości liczbowej i wprowadzania objaśnień.

Prawo budżetowe było uregulowane dotychczas dekretem z 1952 r. Wzrastającemu od 1951 r. rozmiarowi budżetu towarzyszyło kurczenie się jego objętości i ograniczanie uprawnień budżetowych Sejmu. Spotkało się to z surową oceną prawno-polityczną². Ta współzależność sposobu rządzenia oraz budżetu i procedury budżetowej zmieniła się od roku 1957 w kierunku korzystnym. Pewien obraz historycznego przebiegu kształtowania się niektórych składników procedury budżetowej daje — przy wszelkich zastrzeżeniach — poniższe zestawienie³:

Budżet		Ilość posiedzeń komisji budżetowej Sejmu	Ilość posiedzeń Sejmu	Ilość mówców w Sejmie
na rok	ilość stroń			
1947	84	21	7	64
1948	111	25	2	35
1949	140	20	2	27
1950	174	14	2	20
1951	6	12	1	17
1952	7	12	3	17
1953	7	4	3	34
1954	7	10	2	24
1955	7	16	3	25
1956	7	12	4	47
1957	127	14	5	81
1958	117	11	5	93
1959	135	9	7	105

Nowy tekst skodyfikowanego prawa budżetowego zawiera ustawa z 1 VII 1958 r. o prawie budżetowym (Dz. U. 45/221). Według tego prawa budżet państwa obejmuje budżet centralny, dotyczący naczelnych organów państwowych, i budżety terenowe. Te ostatnie składają się z budżetu jednostkowego, na podstawie którego każda rada narodowa prowadzi gospodarkę finansową na danym terenie i z budżetów zbiorczych, które obejmują budżet jednostkowy i budżety organów bezpośrednio niższego stopnia.

W ten sposób do budżetu państwa wchodzi budżety wszystkich nawet najniższych jednostek administracyjnych. Budżet państwa uchwała parlament w drodze ustawy na rok kalendarzowy. Terminy przedkładania projektów i uchwalania budżetu państwa nie są określone. Jeżeli jednak rząd nie

² A. Gwiżdż, *Z zagadnień procedury ustawodawczej*, „Państwo i Prawo” 1958, nr 7.

³ Zestawienie sporządzono na podstawie wspomnianej pracy A. Gwiżdża i późniejszych uzupełnień autora.

przedstawi budżetu do 1 grudnia, to musi zgłosić projekt ustawy o prowizorium budżetowym (zawyczał na kwartał). Forma prowizorium nie jest określona. Budżety terenowe muszą być uchwalone do 15 listopada roku poprzedzającego okres budżetowy, w kolejności hierarchicznej, poczynając od gromady. Wszystkie dochody i wydatki państwowe powinny być objęte budżetem, nie wyłączając wpływów z pożyczek oraz ich spłaty. Nie wchodzi do budżetu sumy depozytowe ani inne sumy obce. Od nie wypowiedzianej *expressis verbis*, choć stosowanej zasady nie wiązania określonych dochodów z określonymi wydatkami istnieje kilka dość istotnych wyjątków: 1. Rada Ministrów może w drodze rozporządzenia tworzyć w obrębie budżetu fundusze celowe; pozostałość ich środków przechodzi na następny okres budżetowy danego funduszu; 2. Mogą być przyznawane budżetom terenowym z budżetu państwa lub budżetu terenowego wyższego stopnia dotacje celowe na zadania określone w planie gospodarczym; 3. Jednostki budżetowe mogą część swojej działalności finansować bezpośrednio z dochodów uzyskiwanych z tej działalności, w formie wyodrębnionego organizacyjnie gospodarstwa pomocniczego (np. zasady finansowania warsztatów szkolnych przy szkołach zawodowych podległych Ministerstwu Oświaty normuje zarządzenie ministra finansów z 19 XII 1957 r.— M.P. 1/2/58) i nie wyodrębnionych organizacyjnie środków specjalnych (np. gospodarstwa rolne należące do szkół rolniczych podległych ministrowi rolnictwa o powierzchni użytków rolnych, wahaającej się w granicach 20 ha są prowadzone według zasad określonych dla środków specjalnych, a o powierzchni większej — w formie gospodarstw pomocniczych na rozrachunku gospodarczym — M.P. 25/146/58); 4. Minister finansów może w drodze zarządzenia tworzyć tzw. zakłady budżetowe, tj. jednostki organizacyjne, których „rodzaj działalności” „uzasadnia uzależnienie wydatków od ich dochodów.

W formie zakładów budżetowych działają na zasadzie zarządzenia ministra finansów z 21 XII 1957 r. (M.P. 1/3/58): 1. w zakresie budżetu centralnego: okręgowe urzędy miar, urzędy probiercze, Archiwum Filmowe, instytuty: Mechaniki Precyzyjnej i Materiałów Ogniotrwałych, Zakłady Usług Dokumentacyjnych i Socjalnych Komisji Planowania przy RM i ośrodki wyszkolenia sportowego w Giżycku i Sierakowie Wlkp. oraz 2. w zakresie budżetów terenowych: domy kultury, weterynaryjne kolumny dezynfekcyjne, Stadion Olimpijski we Wrocławiu i państwowe zakłady lecznicze pn. „Weterynaria”. Zasady i tryb sporządzania, zatwierdzania i wykonywania preliminarzy zakładów budżetowych zawiera zarządzenie ministra finansów z 21 XII 1957 r. (M.P. 1/4/58). Przedsiębiorstwa wiążą się z budżetem drogą dokonywanych wpłat lub otrzymywanych dotacji za pośrednictwem ministerstw i zjednoczeń, którym podlegają, z wyjątkiem podatku obrotowego uiszczanego bezpośrednio. Z dotacji mogą korzystać spółdzielnie i organizacje społeczne. Organizacja gospodarki finansowej instytucji społecznych korzystających z dotacji państwowych na zrównoważenie budżetu i na inwestycje jest normowana obszernym zarządzeniem ministra finansów z 27 III 1958 r. w sprawie zasad opracowywania projektów budżetów, sporządzania preliminarzy budżetowych, prowadzenia rachunkowości oraz sporządzania sprawozdań (M. P. 29/166).

Opracowywanie budżetów rozpoczyna się w połowie roku. Rada Mini-

strów uchwała tzw. wytyczne do opracowania planu gospodarczego i budżetu. W uchwale tej ustala się wysokość dotacji, na jakie mogą liczyć budżety terenowe w celu zrównoważenia swoich budżetów. Minister finansów wydaje corocznie szczegółowe przepisy o trybie opracowania projektów budżetów. Wytyczne rządu i wskazówki ministra są przekazywane aż do najniższych jednostek. Budżet centralny i terenowe budżety jednostkowe ustala się w podziale na cztery stopnie: części określające podmiotowo organy państwowe uprawnione do wykonywania budżetu (ministerstwa, a w organach terenowych — wydziały) oraz w obrębie części: działy, określające kwoty na główne rodzaje zadań oraz rozdziały i paragrafy zawierające kwoty na szczegółowe zadania. Budżet zbiorczy obejmuje tylko ogólne kwoty dochodów i wydatków budżetu jednostkowego i budżetów organów niższego stopnia, dotacje i ogólną ilość etatów osobowych. Przy uchwalaniu budżetów zbiorczych rady narodowe mogą wprowadzać zmiany do budżetów rad niższego stopnia.

Projekt budżetu państwa opracowuje minister finansów na podstawie zbiorczych budżetów województw i projektów budżetów resortowych otrzymanych od ministerstw. Minister finansów nie jest tymi aktami związany; wszystkie spory mogące wyniknąć między nim a zainteresowanymi jednostkami w toku sporządzania projektu budżetu państwa rozstrzyga Rada Ministrów.

Projekty budżetu dotyczące Sejmu, Rady Państwa i NIK są włączane do budżetu bez zmian. Uchwalony projekt budżetu Rada Ministrów obowiązana jest w myśl Konstytucji przedstawić Sejmowi. Minister finansów nie ma specjalnych uprawnień mogących wpłynąć na decyzje Gabinetu. W ostatnich dwóch latach rząd przedstawiał Sejmowi: cyfrowy projekt budżetu oraz odrębnie objaśnienia i tablice analityczne dla budżetu państwa i budżetów lokalnych. Jest to znaczny krok naprzód, jakkolwiek obliczenia i uzasadnienia nie dotyczą poszczególnych pozycji, które są przedmiotem uchwały Sejmu. Poza tym dość ogólnie przeprowadzony podział w obrębie części (ministerstwa), przy braku objaśnień, uniemożliwia ocenę zasadności projektowanych wydatków szczegółowych.

Procedurę budżetową w Sejmie ustalają zwyczaje i regulamin sejmowy. Projekt rządowy jest ostatnio wstawiany na porządek obrad Sejmu i po wysłuchaniu przemówienia ministra finansów jest przesyłany do komisji planu, budżetu i finansów. Komisja ta (w skrócie budżetowa) składa się z 39 członków. Komisja przekazuje poszczególne części budżetu do innych komisji, które je rozpatrują przy udziale przedstawicieli odpowiednich resortów i składają swoje wnioski komisji budżetowej. Wnioski powodujące dodatkowe wydatki powinny wskazywać źródła pokrycia. Komisja budżetowa wyznacza sprawozdawcę generalnego projektu ustawy budżetowej, który referuje projekt budżetu i wnioski otrzymane od innych komisji w obecności ich przewodniczących.

W obradach komisji budżetowej bierze udział przewodniczący komisji planowania i minister finansów, a nie biorą udziału ministrowie resortowi. Po przegłosowaniu wniosków sprawozdawcy generalnego, pisemne sprawozdanie komisji budżetowej jest przedkładane Sejmowi. Dyskusja na plenum Sejmu toczy się nad całością budżetu, z tym, że według regulaminu Sejmu nie wolno zabierać głosu więcej niż dwa razy w dyskusji nad tym samym

projektem ustawy, przy czym pierwsze przemówienie nie może trwać dłużej niż 30 minut, a drugie — 10 minut. Również głosowanie w Sejmie odbywa się raz jeden tylko nad całością budżetu, zamiast najpierw nad poszczególnymi częściami, a potem nad całością. Budżet jest uchwalany po stronie dochodów i wydatków według resortów. Sejm może dokonywać w projekcie rządowym wszelkich zmian; w ostatnich latach zmiany wprowadzane przez Sejm nie przekraczają 0,5% ogólnej kwoty budżetu. Po uchwaleniu budżetu państwa prezydium rad narodowych wprowadzają do budżetów terenowych odpowiednie zmiany, jeżeli ich konieczność wynika z ustawy budżetowej. Uchwała prezydium wymaga zatwierdzenia jej przez radę.

W zakresie wykonywania budżetu prawo budżetowe stanowi, że Rada Ministrów czuwa nad wykonaniem budżetu państwa, minister finansów wykonuje budżet centralny i nadzoruje prawidłowość wykonywania budżetów terenowych, prezydium rady narodowej kieruje wykonaniem budżetu jednostkowego i nadzoruje wykonywanie budżetów niższego stopnia, a wydział finansowy prezydium wykonuje budżet jednostkowy i kontroluje przebieg wykonania budżetów niższego stopnia. Budżety jednostek podlegających powiatom wykonują prezydium rad narodowych. Kredyty budżetowe wygasają 31 grudnia. Kasowe wykonanie budżetów należy do NBP.

W toku wykonywania budżety mogą być zmieniane. Budżet centralny może być zwiększony na mocy ustawy o dodatkowych kredytach, a także na podstawie uchwały Rady Ministrów, będącej skutkiem zmian cen, marż lub płac, z tym, że uchwała ta podlega następnie zatwierdzeniu przez Sejm w drodze ustawy.

Ogólne sumy dochodów i wydatków budżetów terenowych mogą być zmieniane w przypadku: 1. przyznania dotacji celowej, 2. wykorzystania przez radę⁴ nadwyżki budżetowej poprzedniego okresu i dochodów ponadplanowych, 3. przeniesienia zadań pomiędzy budżetami. Drugim rodzajem zmian są zmiany spowodowane przeniesieniami kredytów w ramach ogólnej wysokości budżetu.

W zakresie budżetu centralnego Rada Ministrów dzieli rezerwę budżetu centralnego i przenosi kredyty między częściami, minister finansów na wniosek właściwego ministra — między działami i rozdziałami, a każdy minister — między paragrafami. Szczegółowe przepisy postanowiły, że prezes Rady Ministrów, a z jego upoważnienia minister finansów, mogą zwiększać kredyty z rezerwy budżetu centralnego do 5 mln w (poszczególnym przypadku oraz że minister finansów może dokonywać przeniesień między częściami, jeżeli są one wywołane zmianami w planie inwestycyjnym i zmianami organizacyjnymi (M. P. 75/441), natomiast uprawnienia poszczególnych ministrów mogą być realizowane w stosunku do płac, kosztów podróży, stypendiów, środków obrotowych i dotacji po uzyskaniu uprzedniej zgody ministra finansów (M. P. 75/442). Zmiany dokonywane w planie inwestycji scentralizowanych wymagają zgody ministra finansów (M. P. 41/232). W budżetach terenowych przeniesień dokonują: między częściami i działami — rady narodowe, które mogą przelewać swoje kompetencje na prezydium, a między roz-

⁴ Z postanowieniem tym (art. 40) nie zgadza się procedura (art. 43), przewidująca, że takich zmian dokonują prezydium rad, a tylko składają sprawozdania radom.

działami i paragrafami — prezydium, które mogą upoważnić wydziały finansowe do przeniesień między paragrafami. O zmianach w budżecie terenowym prezydium składają sprawozdania radom narodowym. Jeżeli chodzi o budżety terenowe, to organy administracji centralnej i terenowej posiadają praktycznie nieograniczone prawo zmiany uchwalonego przez radę narodową budżetu. Skutki tak szerokiego uprawnienia są pod wielu względami niekorzystne⁵.

Prawo budżetowe wprowadza pod nazwą dyscypliny budżetowej obowiązki przestrzegania przepisów prawnych w gospodarce finansowej i upoważnia Radę Ministrów do wprowadzenia za naruszenie tych przepisów kar porządkowych do wysokości trzykrotnej płacy miesięcznej pracownika. Jeżeli uchwała rady narodowej lub jej prezydium narusza dyscyplinę finansową oraz „powoduje szkodę dla gospodarki państwowej”, wydział finansowy przedstawia prezydium wniosek o wstrzymanie wykonania uchwały; w razie otrzymania potwierdzenia wydział finansowy wykonuje uchwałę i zawiadamia o tym jednostkę wyższego stopnia.

Z wykonania budżetu państwa Rada Ministrów składa Sejmowi sprawozdanie w terminie do 1 października następnego roku budżetowego, przesyłając je równocześnie NIK. Rady narodowe zatwierdzają roczne sprawozdania i przesyłają je radzie wyższego stopnia. Sprawozdania zatwierdzone przez rady wojewódzkie przesyła się do Ministerstwa Finansów i NIK, a w odpowiednich częściach do właściwych ministerstw, w ciągu czterech miesięcy po upływie roku budżetowego.

DOCHODY PODATKOWE

W zakresie obciążeń o charakterze podatkowym wymienić należy przede wszystkim ustawę z 13 XII 1957 r. o opłacie skarbowej (Dz. U. 1/1/58). Ustawa zawiera ogólne postanowienia, natomiast faktyczny zakres i rozmiar opłat podaje rozporządzenie Rady Ministrów z 28 XII 1957 r. w sprawie szczegółowego określenia przedmiotów opłaty skarbowej, stawek opłaty oraz zwolnień (Dz. U. 1/3/58). Ustawa postanawia, że opłatę pobiera się od podań i załączników do podań wnoszonych do organów władzy i administracji państwowej, od czynności urzędowych podejmowanych na wniosek zainteresowanych, od świadectw i zezwoleń oraz od rachunków, weksli, przekazów, pełnomocnictw, poręczeń, ustanowienia hipoteki, dokumentów przewozowych oraz od umów majątkowych małżeńskich. Ustawa wyznacza maksymalną wysokość opłaty, której rzeczywisty rozmiar określa Rada Ministrów oraz ustala osoby obowiązane do uiszczenia opłaty. Nie pobiera się opłaty w sprawach karnych i dyscyplinarnych, alimentacyjnych, opieki i przysposobienia, ubezpieczenia społecznego, zaopatrzenia rentowego, pomocy społecznej, ulg dla żołnierzy i inwalidów, powszechnego obowiązku wojskowego, wyborów do Sejmu i rad narodowych oraz od podań, których przedmiotem są zażalenia i skargi. Ustawa określa kiedy powstaje obowiązek uiszczenia opłaty, kto jest obowiązany do obliczania i pobierania opłaty (notariusz, przewoźnik, organy władzy i administracji państwowej) oraz w jakiej formie następuje uiszczenie (gotówka, znaczek skarbowy). Znacznie obszerniejsze od ustawy rozporządzenie wykonawcze

⁵ J. Lubowicki, *Założenia rozwoju budżetów terenowych*: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, s. I, z. 6, s. 148—153.

zawiera szczegółowe przepisy. Przykładowo: rozdział I — podania i załączniki: zasadniczo 10 zł od podania i 2 zł od załącznika, z wyjątkiem podań związanych z określoną działalnością gospodarczą, dla których opłata waha się od 50 do 250 zł. Rozporządzenie wymienia 22 rodzaje podań wolnych od opłaty (np. w sprawach nauki, szkolnictwa, zdrowia, stwierdzenia stanu majątkowego, wypisów z ksiąg stanu cywilnego, mieszkaniowych, ustawowo przewidzianych zwolnień w zakresie danin publicznych, o wydanie karty rybackiej lub wędkarskiej). Rozdział II — czynności urzędów stanu cywilnego (np. sporządzenie aktu małżeństwa 100 zł) lub prezydiów rad (narodowych za informacje adresowe (5 lub 10 zł), za czynności w zakresie budownictwa (oprócz opłaty skarbowej istnieje specjalna opłata od zezwoleń na projektowanie w budownictwie — Dz. U. 77/403). Rozdział III — świadectwa: wydawane przez urzędy stanu cywilnego oraz biura ewidencji ludności i dowodów osobistych (dowód osobisty — 30 zł) oraz za legalizację dokumentu, wtóropisy, poświadczenia zgodności odpisów lub wyciągów, za potwierdzenie odbioru podania (2 zł) i od protestów weksli (2% od sumy protestowanej). Rozdział IV przewiduje opłaty od zezwoleń dotyczących aktów stanu cywilnego, zmiany imienia i nazwiska (200 zł), nadania obywatelstwa (200 zł), zgody na zameldowanie (pobyt czasowy — 6 zł, okresowy — 20 zł i stały — 50 zł), na pobyt w strefie nadgranicznej. Wysokie opłaty przewidziane są za paszporty zagraniczne (na kraje europejskie — 3000 zł, a pozaeuropejskie — 5000 zł) oraz za klauzule paszportowe (jednokrotne przekroczenie granicy — 2000 zł, a wielokrotne — 5000 zł). Znacznie niższe opłaty przy wyjazdach w celach naukowych, kulturalnych, zdrowotnych itp., przy wyjazdach na podstawie dowodu osobistego oraz gdy koszty przejazdu zostały pokryte środkami przekazanymi z zagranicy — wprowadziło zarządzenie ministra finansów z 8 II 1958 r. (M. P. 10/61). Opłaty za zezwolenia na międzynarodowy przewóz drogowy wykonywany pojazdami mechanicznymi uregulowano odrębnie (Dz. U. 60/298/58). Następnie opłata obejmuje nakaz kwaterunkowy, zezwolenia w zakresie budownictwa, zezwolenie na broń (100 zł rocznie), za kartę rowerową (10 lub 20 zł), za zezwolenie na prowadzenie teatru świetlnego, przedsiębiorstwa rozrywkowego i na produkcję filmu oraz na dorywcze imprezy rozrywkowe (50—100 zł). Szeroko rozbudowane są opłaty za zezwolenia na prowadzenie przedsiębiorstw wszelkiego rodzaju: przemysłowych, rzemieślniczych, handlowych i usługowych. Opłata za zezwolenie na urządzenie loterii fantowej wynosi 10% kapitału gry. Jednostki państwowe są wolne od wszelkich opłat od zezwoleń, z wyjątkiem opłaty za kartę rowerową, za zezwolenie na wywóz na stałe dzieła sztuki i na urządzenie loterii fantowej; to samo dotyczy organizacji politycznych, społecznych i zawodowych, z tym, że ponoszą one jednak opłaty od zezwoleń na prowadzenie przedsiębiorstw. W rozdziale V, który dotyczy pism stwierdzających czynności cywilnoprawne (przekaz pieniężny, pełnomocnictwo, poręczenie, ustanowienie hipoteki), znajdujemy pod formą opłaty podatek obrotowy, wynoszący 0,2% od obrotów stwierdzonych rachunkiem dotyczącym kupna-sprzedaży ruchomości lub świadczenia usług w sektorze nieuspołecznionym oraz podatek od transportu pobierany w postaci opłaty od arkusza listu przewozowego (przesyłki osobowe — 1,20 zł, a jeżeli nadawcą jest osoba fizyczna lub nie uspołeczniona osoba prawna — 3 zł) i biletu uprawniającego do jazdy statkiem morskim lub powietrznym (1% sumy wynagrodzenia). W każdym

z działań istnieją określone zwolnienia od opłaty. Ponadto zarządzenie ministra finansów z 26 VI 1958 r. (M. P. 53/311) wprowadza zwolnienia dla repatriantów w szerokim zakresie, dla żołnierzy starających się o zezwolenia na prowadzenie pojazdów mechanicznych oraz w sprawach odszkodowań, deputatów węglowych, przydziału materiałów budowlanych, dystrybucji znaków wartościowych i in. Zwolniono również od opłaty niektóre poręczenia spłaty pożyczek udzielanych przez banki i spółdzielnie kredytowe repatriantom, rolnikom, członkom spółdzielni rolniczych, pracownikom służby rolnej i leśnej oraz państwowych gospodarstw rolnych, a także spółdzielniom i kółkom rolniczym oraz zespołom produkcyjnym.

Sposób pobierania i uiszczania opłaty reguluje zarządzenie ministra finansów z 11 I 1958r. (M. P. 3/12), które zawiera specjalne przepisy dla notariuszy, przedsiębiorstw przewozowych i osób wystawiających rachunki oraz generalne postanowienie, że od podań, świadectw i zezwoleń opłatę nie przekraczającą 300 zł opłaca się znaczkami stemplowymi, a powyżej tej kwoty uiszcza się gotówką. Dotyczy to również opłat od paszportów zagranicznych (M. P. 30/170). Wprowadzono nowe wzory znaczków skarbowych, którymi należy od 1 I 1959 r. uiszczać opłatę skarbową (M. P. 51/300) oraz ustalono warunki wymiany znaczków wycofanych z obiegu (M. P. 97/535).

Niezależnie od opłaty skarbowej ustawą z 1 VII 1958 r. (Dz. U. 45/224) wprowadzono obowiązek jednorazowego uiszczenia specjalnej *opłaty* (będącej właściwie podatkiem) od *zezwoleń na wykonywanie przemysłu, rzemiosła, handlu* i niektórych usług przez osoby prywatne. Opłaty te mieszczą się w granicach: 500—50 000 zł dla handlu oraz przemysłu gastronomicznego i do 100 000 zł dla hurtu owocowo-warzywniczego, 500—10 000 zł dla rzemiosła i 500—20 000 zł dla innych rodzajów działalności gospodarczej. W granicach tych postanowień ustawy rozporządzenia Rady Ministrów z 25 VII 1958 r. ustaliły szczegółowe opłaty i zwolnienia od nich (Dz. U. 49/240—242).

Zostały podniesione *opłaty sądowe* w sprawach cywilnych (Dz. U. 13/56) i karnych (Dz. U. 13/57), opłaty w postępowaniu przed sądem rejestrowym (Dz. U. 13/54) oraz opłaty notarialne (Dz. U. 13/55). Ulgi w opłatach notarialnych wynoszące 50% ich wysokości dotyczą sprzedaży przez państwo domów mieszkalnych i działek budowlanych (Dz. U. 4/15) oraz nieruchomości rolnych (Dz. U. 46/230).

Opłaty związane z ochroną wynalazków, wzorów i znaków towarowych pobierane niezależnie od opłaty skarbowej reguluje rozporządzenie Rady Ministrów z 2 VII 1958 r. (Dz. U. 46/229), a sposób ich uiszczania określa zarządzenie ministra finansów z 1 XII 1958 r. (Dz. U. 73/366). Wysokość opłat zależy od czasu trwania ochrony.

Dochody stałe rad narodowych zostały powiększone na mocy uchwały Rady Ministrów z 3 X 1956 r. (M. P. 91/1027), która znaała potwierdzenie w ustawie z 1 VII 1958 r. o dochodach rad narodowych (Dz. U. 44/214). Do dochodów własnych zaliczono na stałe niektóre podatki (wszystkie, z wyjątkiem podatku obrotowego i od operacji nietowarowych od przedsiębiorstw rozliczających się z budżetem centralnym, podatku od wynagrodzeń i podatku wyrównawczego) oraz niektóre opłaty (skarbowe, administracyjna, od środków transportowych, od rowerów, targowa, elektryfikacyjna, na FGM i uzdrowiskowa), różne wpływy administracyjne i majątkowe oraz wpłaty przedsię-

biorstw terenowych, wpłaty zaległości podatkowych oraz udziały w dochodach budżetu centralnego, których wysokość określa ustawa budżetowa, wskutek czego udziały te nie są ani stałe, ani własne. Dochody tzw. własne bez udziałów i dotacji stanowią około połowy ogółu dochodów terenowych. Ustawa określa, jakie dochody przypadają poszczególnym budżetom terenowym, a jeżeli dany rodzaj dochodu jest wspólny, rada wyższego stopnia oznacza udział dla rad niższego stopnia. To samo dotyczy przewidzianych w budżecie udziałów w dochodach budżetu centralnego. Może być wprowadzony także system odwrotny: udziału budżetu centralnego (określany corocznie) w dochodach budżetów terenowych i udział budżetu terenowego wyższego stopnia (stały) w dochodach budżetu niższego stopnia.

Jednocześnie ustawa z 1 VII 1958 r. o zmianie dekretu o podatkach i opłatach terenowych wprowadza możliwość podniesienia przez Radę Ministrów opłaty od środków transportowych o 50%, podnosi opłatę targową przy sprzedaży z samochodu, z wózka, roweru oraz z ręki, kosza, skrzynki itp. o 100%, uchyla ulgową opłatę uzdrowską od wczasowiczów, podnosi o 100% podatek od posiadania drugiego psa i następnych oraz wprowadza podatek od spożycia w nocnych lokalach rozrywkowych, który, jak wiadomo, przy małych wpływach wywołuje dużo oporów.

Fundusz gromadzki na niektóre cele miejscowe, wprowadzony ustawą z 12 III 1958 r. (Dz. U. 17/73) zastąpił dotychczasowy obowiązek świadczeń w naturze i tzw. samoopodatkowanie wsi. Fundusz tworzy się w gromadach. Powstaje on z wpłat pieniężnych i świadczeń rzeczowych ludności oraz wyłączenie z wpłat pieniężnych jednostek gospodarki uspołecznionej. Zasada jest obowiązek świadczenia pieniężnego, lecz rada narodowa może wprowadzić zamiast wpłat obowiązek świadczenia określonej liczby dniówek pracy niewykwalifikowanej. Ponadto rada może w stosunku do osób posiadających sprzężaj wprowadzić obowiązek dostarczenia podwód. Za zgodą prezydium rady zobowiązany może świadczyć zamiast wpłat pieniężnych pewną ilość pracy niewykwalifikowanej i wykwalifikowanej, sprzętu lub materiału, dostarczyć środków przewozowych. Fundusz jest przeznaczony na budowę, utrzymanie i remont dróg i mostów lokalnych, ulic i placów, urządzeń komunalnych, kulturalno-oświatowych i przeciwpożarowych, drobnych zakładów produkcyjnych i usługowych oraz na pomoc w realizacji czynów społecznych. Obowiązkowi wpłat na fundusz podlegają: chłopskie gospodarstwa rolne, budynki nie związane z gospodarstwem rolnym, place, z wyjątkiem należących do jednostek budżetowych, przedsiębiorstwa prywatne, rzemieślnicy, wolne zawody, rolnicze spółdzielnie produkcyjne, państwowe gospodarstwa rolne i inne jednostki gospodarki uspołecznionej. Wysokość stawek określa uchwała gromadzkiej rady narodowej w granicach przewidzianych w ustawie, a jeżeli rada nie poweźmie uchwały obowiązują najniższe stawki ustawowe. Wpłaty roczne wynoszą: od indywidualnych gospodarstw rolnych 2–4% podstawy wymiaru podatku gruntowego, od budynków nie związanych z gospodarstwem rolnym 10–20 zł od izby, a od placów 2–4 zł od każdych 100 m², od przedsiębiorstw prywatnych 2–4-krotność ceny karty rejestracyjnej, od rzemieślników 2–4-krotność ceny karty rejestracyjnej lub 10–20% ceny karty podatkowej, od rolniczych spółdzielni produkcyjnych 10–20 zł od 1 ha gruntu, od państwowych gospodarstw rolnych 15 zł od 1 ha gruntu, od państw-

wowych gospodarstw leśnych 4 zł od 1 ha gruntu oraz od innych jednostek spółdzielczych i państwowych 10—20 zł od każdego pracownika w przedsiębiorstwie przemysłowym i 20—40 zł w przedsiębiorstwie handlowym lub usługowym. Stawki te mogą być za zgodą rady powiatowej podniesione o połowę. Dochody i wydatki z funduszu są objęte budżetem gromadzkiej rady narodowej; środki nie wykorzystane w jednym roku przechodzą do budżetu na rok następny. Wymiar i pobór podatku gromadzkiego należą do prezydium rady narodowej. Instrukcja ministra finansów z 5 IV 1958 r. zawiera szczegółowe przepisy dotyczące wykonania ustawy (M. P. 23/139).

Zryczałtowany podatek obrotowy i dochodowy został w pewnej mierze zmieniony (RPiE II/1958, s. 316). W rozporządzeniu dotyczącym kart podatkowych rozszerzono nomenklaturę rzemiosł (Dz. U. 8/25). Ryczałt tabelaryczny lub umowny przestał mieć zastosowanie do niektórych rzemiosł (garbarstwo, kilimiarstwo, krawiectwo, kuchmistrzostwo, pończosznictwo), a stosowanie ryczałtu umownego ma być ograniczone tylko do przypadków, gdy działalność gospodarcza podatnika „tak znacznie odbiega od rozmiaru przeciętnej tego rodzaju działalności” (poprzednio — gdy stawki ryczałtu kwotowego były nieodpowiednie), że ryczałt kwotowy jest nieodpowiedni. Wprowadzono (Dz. U. 10/36) nowy „kodeks” stawek ryczałtu tabelarycznego, obejmujący około 50 stron Dziennika Ustaw. Zniekształceniem zasady ryczałtu jest nałożenie na podlegających mu rzemieślników obowiązku posiadania rachunków na zakupiony towar i prowadzenia ich ewidencji (Dz. U. 66/322). Ryczałt dla przemysłu i usług będzie obejmował tylko handel artykułami spożywczo-rolnymi do 360 000 zł obrotu (dotychczas — cały handel do 540 000 zł obrotu) oraz przestał rozciągać się na zakłady gastronomiczne. Przedsiębiorstwa handlowe obowiązane są posiadać rachunki i dowody wewnętrzne na zakupiony towar i prowadzić ich ewidencję (Dz. U. 8/26).

W zakresie wyrobów alkoholowych podniesiono podatek obrotowy od obrotów osiągniętych przez producenta i importera win, który wynosi obecnie 20—48%, z wyjątkiem moszczu winnego (Dz. U. 4/13) oraz uregulowano tryb pobierania dopłat do cen napojów alkoholowych (M. P. 46/268).

Opodatkowanie hodowli lisów i nerek zostało specjalnie unormowane. Rolnikom posiadającym do 10 sztuk samic tych zwierząt nie wlicza się osiąganego z hodowli przychodu do podstawy wymiaru podatku gruntowego, a od każdej samicy ponad 10 pobiera się podatek progresywny: 240 zł przy ogólnej ilości 11 do 15 sztuk i 800 zł przy ilości ponad 100 samic. Rolnicze spółdzielnie produkcyjne są przez trzy lata zwolnione od podatku (Dz. U. 62/307). Hodowcy nierolnicy przy posiadaniu do 10 samic są wolni od podatku obrotowego i dochodowego, a przy posiadaniu do 35 samic od podatku obrotowego. Natomiast płacą podatek dochodowy w formie ryczałtu od każdej sztuki ponad 10—35 w takiej samej wysokości, jak rolnicy. Przy posiadaniu stada ponad 35 sztuk opłaca się podatek dochodowy i obrotowy na zasadach ogólnych (Dz. U. 65/321). Opodatkowanie ulgowe przysługuje hodowcom będącym członkami Związku Hodowców Zwierząt Futerkowych. Wprowadzono specjalny wzór księgi podatkowej⁴ dla hodowców zwierząt futerkowych (Dz. U. 77/405 i M. P. 100/547).

Dalszym widocznym kierunkiem zmian są *zwolnienia i ulgi w różnych podatkach*, dyktowane przede wszystkim interesem gospodarczym.

1. Zwolniono na lata 1958—1962 od podatku gruntowego przychody osiągnięte na niektórych terenach z działów specjalnych w zakresie uprawy gruntowej warzyw i nasiennictwa ogrodniczego tych warzyw, a na obszarze województw: gdańskiego, katowickiego i Ziemi Odzyskanych, z wyjątkiem województwa opolskiego, zwolniono od podatku przychody z uprawy warzyw i nasiennictwa tych upraw w nowo założonych lub odbudowanych w latach 1958—1960 szklarniach i inspektach na okres trzech lat, licząc od roku pierwszego zbioru (M. P. 50/293). Nabywcy państwowych samodzielnych gospodarstw rolnych oraz użytkujący działki pracownicze robotnicy zatrudnieni w państwowych gospodarstwach rolnych i leśnych, położonych w zasadzie na Ziemiach Odzyskanych, nie płacą podatku gruntowego w ciągu trzech lat (M. P. 61/346).

2. Zmniejszono podatek obrotowy lub podatek od operacji nietowarowych, przypadający od przedsiębiorstw przemysłu terenowego w rozmiarach gwarantujących przedsiębiorstwu 5% rentowności (M. P. 69/403), a instytucjom publicznoprawnym, centralom prywatnego przemysłu i spółkom, w których skarb państwa, przedsiębiorstwa państwowe i osoby prawne prawa publicznego posiadają ponad 50% kapitału zakładowego — wyznaczono podatek w rozmiarach zależnych od wysokości zarobku lub rodzaju świadczenia (M. P. 63/359).

3. Podatek dochodowy nie jest pobierany od przychodów uzyskanych ze sprzedaży nieruchomości wchodzących w skład gospodarstwa rolnego (Dz. U. 43/207), natomiast dochód ze sprzedaży przez innych podatników przedmiotów i praw majątkowych oblicza się w wysokości zależnej od czasu ich nabycia: wartość przedmiotów nabytych do wybuchu wojny mnoży się przez 10, w czasie okupacji przez 5, w okresie po wyzwoleniu wartość przyjmuje się w rzeczywistej wysokości z tym, że wartość przedmiotów nabytych do czasu reformy walutowej przelicza się w stosunku 100 : 3 (Dz. U. 64/314). Do roku 1960 włącznie płacą 50% podatku dochodowego zakłady przerobu słomy lnianej i konopnej na włókno, zatrudniające najwyżej 7 osób (M. P. 75/443). Kółka rolnicze zwolniono od podatku dochodowego z tytułu usług świadczonych maszynami rolniczymi oraz produkcji materiałów budowlanych z miejscowych surowców (M. P. 94/511). Wolne od podatku są przychody właścicieli nieruchomości z tytułu ceny sprzedaży lub odszkodowania wypłaconych stosownie do przepisów ustawy o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości (Dz. U. 17/70).

4. Podatku obrotowego i dochodowego nie płacą przedsiębiorstwa wylęgu oraz hodowli drobiu przez 3 lata (M. P. 75/444) oraz kuchnie ludowe prowadzone przez „Caritas” (M. P. 5/19). W miejscowościach do 10 000 mieszkańców położonych w zasadzie na Ziemiach Odzyskanych, zwolniono od podatku obrotowego i dochodowego na okres trzech lat, zakładane od 1 VIII 1958 r. do 31 VII 1960 r. drobne zakłady rzemieślnicze, z wyjątkiem pewnych specjalności, zatrudniające nie więcej niż jednego pracownika najemnego lub jednego członka rodziny (Dz. U. 77/406).

5. Podatku od wynagrodzeń nie pobiera się od wynagrodzeń sołtysów otrzymywanych z tytułu pełnionych przez nich funkcji (M. P. 98/537), od kwot wypłaconych za rok 1956 i 1957 z tytułu podziału nadwyżki bilansowej między członków spółdzielni pracy (M. P. 17/111) i od premii za oszczędność paliwa,

wypłacanych kierowcom samochodów (M. P. 74/434). Natomiast kolektorów loteryjnych pociągnięto do opłacania tego podatku (M. P. 5/22). Przy opodatkowaniu wartości deputatu węglowego do podstawy wymiaru wlicza się w poszczególnym okresie wymiarowym iloraz wynikający z podzielenia rocznej wartości węgla przez ilość okresów wypłaty wynagrodzenia (M. P. 94/515).

6. Przychody osiągane z praw autorskich nabytych w drodze spadku lub zapisu traktuje się w podatku wyrównawczym jak wynagrodzenia i nie łączy z przychodami małżonka (Dz. U. 13/51); zasady i tryb zwolnienia od podatku przychodów przekazywanych na konta bankowe reguluje specjalne zarządzenie (Dz. U. 14/52).

7. Podatek od nabycia praw majątkowych przy sprzedaży państwowych nieruchomości rolnych został obniżony na 1% (M. P. 50/295), natomiast zupełnie wolne jest od tego podatku nabycie państwowych samodzielnych gospodarstw rolnych lub użytkowanie działek pracowniczych położonych w zasadzie na Ziemiach Odzyskanych (M. P. 61/346). Również nie podlega podatkowi nabycie praw majątkowych w trybie ustawy o wyłączeniu nieruchomości (Dz. U. 17/70).

8. Podatek od lokali pobiera się w 1958 r. w dotychczasowej wysokości od nadwyżki powierzchni mieszkalnej posiadanej przez osoby, których główną podstawą utrzymania jest praca najemna, twórczość zawodowa, zaopatrzenie lub renta (M. P. 65/379).

9. Celem popierania kapitalnego remontu, odbudowy, rozbudowy lub budowy nieruchomości o powierzchni do 220 m², przeznaczonych na cele pensjonatowe i mieszkalne na terenie powiatu nowosądeckiego i m. Kołobrzegu, wprowadzono ulgi podatkowe wynoszące 30% wydatku na budownictwo. Ulga wyraża się w zmniejszeniu o owe 30% zobowiązań podatkowych w jednym z podatków, obciążających podatnika najdłużej w ciągu trzech lat po zakończeniu prac budowlanych (M. P. 89/498). Zwolniono od podatków zakładane w pow. nowosądeckim do końca 1965 r. drobne zakłady rzemieślnicze i chałupnicze oraz przemysł ludowy, z wyjątkiem kilku specjalności (Dz. U. 77/404),

ADMINISTRACJA SKARBOWA

Administracja skarbowa uzyskała szereg dalszych uprawnień. Kierowników wydziałów finansowych wojewódzkich rad narodowych powołuje - minister finansów w porozumieniu z prezydium rady, a powoływanie w powiatowych radach narodowych kierownika wydziału finansowego, jego zastępcy i kierowników referatów należy do prezydium, po uprzednim uzyskaniu zgody naczelnika wydziału finansowego wojewódzkiej rady narodowej (Dz. U. 62/305). Określono rolę przedstawiciela organu finansowego w obradach komisji podatkowej, któremu przysługują wszystkie uprawnienia członka komisji, z wyjątkiem prawa głosowania (M. P. 83/474) oraz rolę przedstawiciela samorządu, który udziela wyjaśnień i zadaje płatnikowi pytania, lecz nie głosuje (M. P. 83/474—475).

Na nowo uregulowano sprawę nadzoru podatkowego, uchylając zesłoroczne przepisy (RPiE II/1958, s. 319). Obecnie obowiązują wydane 25 X 1958 r. rozporządzenia ministra finansów w sprawie szczegółowego nadzoru podatkowego oraz ogólnych zasad wykonywania tego nadzoru (Dz. U. 66/323), w sprawie zasad i trybu wykonywania szczególnego nadzoru nad wyrobem.

przerobem i zużyciem spirytusu (Dz. U. 66/324) i w przemyśle winiarskim (Dz. U. 66/325) oraz zarządzenia ministra finansów, regulujące nadzór w przemyśle cukrowniczym (M. P. 86/487) i w browarach (M. P. 86/488).

Uprawnienia organów skarbowych w zakresie egzekucji również zostały wzmocnione. Ustawa z 25 II 1958 r. (Dz. U. 11/38) uprawnia do przekazania egzekucji niektórych świadczeń wierzycielom tych świadczeń, znosi obowiązek wysyłania upomnień, jeżeli obowiązek uiszczenia powstaje bez nakazu płatniczego lub dotyczy grzywien orzeczonych przez kolegia przy radach narodowych, wzmacnia egzekucję w stosunku do rolników, ustala, że w licytacji nie mogą brać udziału dłużnik, poborca skarbowy i pracownicy organów finansowych oraz ich małżonkowie i dzieci, wprowadza możliwość zablokowania konta dłużnika w instytucji kredytowej i in. Rada Ministrów rozporządzeniem z 25 II 1958 r. (Dz. U. 12/47) ustaliła opłaty egzekucyjne: za upomnienie — 1/0 zaległości (najmniej 3 zł, najwyżej 20 zł), za przybycie organu egzekucyjnego do dłużnika celem dokonania zajęcia — 1% zaległości (najmniej 15 zł), za dokonanie zajęcia — 2% zaległości (najmniej 30 zł) i za wszczęcie czynności zmierzających do sprzedaży egzekucyjnej — 3% zaległości (najmniej 50 zł). Przy zbiegu zajęcia i sprzedaży opłaty pobiera się odrębnie w wysokości określonej dla każdej z tych czynności. Przyspieszeniu egzekucji służy wprowadzone rozporządzeniem Rady Ministrów z 9 XI 1957 r. (Dz. U. 3/8/58) przekazanie egzekucji niektórych należności przez zajęcie wynagrodzenia za pracę, dokonywane bezpośrednio przez wierzycieli. Dotyczy to grzywien i kosztów orzeczonych przez kolegia rad narodowych, kosztów należności za bilety kolejowe, za usługi izb wytrzeźwień, składek na ubezpieczenie społeczne, składek na ubezpieczenie budynków w miastach, opłat radiowych i telewizyjnych oraz zwrotu stypendiów. Wierzyciel wysyła do dłużnika najpierw wezwanie, potem upomnienie egzekucyjne, a następnie kieruje do zakładu pracy pismo o zajęciu wynagrodzenia za pracę. Bezskuteczność tej drogi powoduje, że egzekucję do majątku ruchomego dłużnika przejmuje organ finansowy. W sądowym postępowaniu egzekucyjnym wprowadzono nową takse za czynności komorników (Dz. U. 40/186).

Ustawa z 21 XII 1958 r. (Dz. U. 77/398) ustanowiła możliwość prowadzenia egzekucji sądowej do nieruchomości, w celu ściągnięcia zobowiązań, do których stosują się przepisy o zobowiązaniach podatkowych. Jeżeli jednak ściągnięcie tych zobowiązań w trybie egzekucji sądowej nie rokuje rezultatu, nieruchomość może być przejęta przez państwo na własność. Zobowiązany może zapobiec przejęciu przez zapłacenie należności (najdalej w ciągu sześciu tygodni od daty postanowienia sądu. Postępowanie wyłączeniowe unormują przepisy wykonawcze.

Sołtysi stali się ważnym organem skarbowym w gromadzie. Należy do nich inkaso podatków i innych należności finansowych (PFZ, PZU), za co otrzymują specjalne wynagrodzenie (Dz. U. 15/67 i 48/237), którego górna granica nie może przekraczać zależnie od województwa 1,5—3%, z wyjątkiem górnej granicy wynagrodzenia za inkaso należności funduszu gromadzkiego, która jest jednolita i nie może przekraczać 3%. W ramach średniej granicy wynagrodzenia w województwie, prezydium wojewódzkiej rady narodowej określa średni procent wynagrodzenia sołtysów dla powiatów, a w ramach tego ostatniego prezydium powiatowej rady narodowej określa procent wyna-

grodzienia dla poszczególnego sołtysa. Procent ten stosuje się do kwot zainkasowanych przez sołtysa i wpłaconych przez zobowiązanych do innych organów, z pominięciem sołtysa (M. P. 60/336). Tryb inkasa podatków przez sołtysów reguluje instrukcja ministra finansów (M. P. 34/194 i 80/463).

FINANSE PRZEDSIĘBIORSTW

„W związku z nową organizacją przemysłu kluczowego, jak również w celu dalszego wzmocnienia centralnego, planowego kierowania finansami państwa i pogłębienia samodzielności przedsiębiorstw w dziedzinie gospodarki finansowej” uchwała Rady Ministrów z 13 X 1958 r. (M. P. 88/491) wprowadza na rok 1959 nowy system finansowy dla przedsiębiorstw i zjednoczeń przemysłu. Pojęciem systemu obejmuje się sprawę zysku i jego podziału, dotacje, środki obrotowe oraz finansowanie inwestycji i kapitalnych remontów.

Zysk przedsiębiorstw podlega podziałowi na fundusz zakładowy i fundusz rozwoju przedsiębiorstwa, na fundusz rezerwy zjednoczenia oraz na wpłatę do budżetu. Wysokość funduszu zakładowego określa odrębna ustawa. Zysk dzieli się następująco: od planowanej wysokości zysku właściwe zjednoczenie odlicza planowaną kwotę funduszu zakładowego i w stosunku do pozostałej kwoty ustala procentowo planowany rozmiar funduszu rozwoju przedsiębiorstwa oraz wpłat przedsiębiorstw na fundusz rezerwy zjednoczenia. Zaplanowane procenty przedsiębiorstwo stosuje do faktycznie osiągniętego zysku, po odliczeniu faktycznego odpisu na fundusz zakładowy. Zysk ponadplanowy przeznacza się na fundusz rozwoju przedsiębiorstwa, w rozmiarach, które zmniejszają się w miarę wzrostu wyników faktycznych w stosunku do planowanych (np. przy wzroście powyżej 50% na fundusz rozwoju przeznacza się 40% zysku ponadplanowego). Część zysku pozostała po dokonaniu odpisu na wymienione trzy fundusze podlega wpłacie do budżetu. Przed dokonaniem podziału zysku podlega on sprawdzeniu celem ustalenia, w jakiej części powstał w rezultacie korzystnych społecznie wysiłków przedsiębiorstwa (zysk prawidłowy), niezależnie od działalności przedsiębiorstwa i w wyniku niewłaściwej działalności przedsiębiorstwa (zysk nieprawidłowy).

Zostaje wprowadzony system dotacji dla przedsiębiorstw. Jeżeli ceny w stosunku do planowanych kosztów własnych są deficytowe, zjednoczenia będą udzielać dotacji przedmiotowych na pokrycie ujemnych różnic cen. Dotacje te przyznają zjednoczeniom ministerstwa w granicach kwot przewidzianych w budżecie. W razie znacznych różnic poziomu rentowności lub deficytowości części wyrobów w danej gałęzi produkcji, zjednoczenia mogą wprowadzić system wyrównawczy cen, w ramach którego jedno przedsiębiorstwo będą otrzymywać dotacje przedmiotowe na pokrycie ujemnych różnic cen, a inne będą wносить do zjednoczeń wpłaty z tytułu dodatnich różnic cen. „W razie niemożliwości lub niecelowości” stosowania dotacji przedmiotowej przedsiębiorstwa planowo deficytowe otrzymują od zjednoczeń dotacje podmiotowe na pokrycie strat, utworzenie funduszu zakładowego i funduszu rozwoju.

Środki obrotowe przedsiębiorstw powinny być pokryte środkami własnymi i pasywami stałymi w granicach całego normatywu lub — dla rodzajów przedsiębiorstw, które ustali minister (finansów — w części normatywu.

Wysokość normatywu ustalają przedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwa uzupełniają własne środki obrotowe z funduszu rozwoju lub w razie jego niedostateczności mogą korzystać z kredytu bankowego. Środki funduszu rozwoju przekraczające pokrywany normatyw lub zwolnione wskutek zmniejszenia normatywu przelewa się na fundusz inwestycyjno-remontowy. Pierwsze zapotrzebowanie we własne środki obrotowe otrzymują przedsiębiorstwa od zjednoczeń z dotacji budżetowych. Nadwyżki i niedobory środków, które wykaże roczne sprawozdanie finansowe, rozlicza się z funduszem rozwoju; niedobory mogą być pokryte z funduszu rezerwowego zjednoczenia.

Inwestycje scentralizowane są finansowane wyłącznie z dotacji budżetowych i ewentualnie ze scentralizowanego rachunku amortyzacji, a inwestycje zdecentralizowane i kapitalne remonty — z funduszu inwestycyjno-remontowego przedsiębiorstw i z kredytu bankowego zaciąganego na poczet przyszłych wpływów tego funduszu. Minister finansów może zezwolić na finansowanie inwestycji scentralizowanych w całości lub części z kredytu bankowego. Fundusz amortyzacyjny przedsiębiorstw dzieli się pomiędzy rachunek scentralizowany i fundusz inwestycyjno-remontowy przedsiębiorstwa; na ten ostatni zalicza się nadto część funduszu rozwoju i inne środki własne przedsiębiorstwa. Niedobory środków funduszu inwestycyjno-remontowego w stosunku do potrzeb w zakresie inwestycji zdecentralizowanych i kapitalnych remontów mogą być pokrywane kredytem bankowym, a nadwyżki mogą być przez zjednoczenia blokowane i stanowić podkład kredytu bankowego dla zaspokojenia takich potrzeb innych przedsiębiorstw.

Gospodarka finansowa zjednoczeń dotyczy środków przedsiębiorstw, środków na utrzymanie zjednoczeń i środków innych funduszy, utworzonych zgodnie z obowiązującymi przepisami. Zjednoczenia Otrzymują od przedsiębiorstw wpłaty z zysku do budżetu i przekazują je do budżetu centralnego za pośrednictwem ministerstw, po wypłaceniu dotacji podmiotowych przedsiębiorstwom planowo deficytowym. Jeżeli saldo strat i zysków przedsiębiorstw objętych zjednoczeniem jest planowo ujemne (bądź dodatnie, ale nie wystarcza na fundusz zakładowy i rezerwowy), a system dotacji przedmiotowych nie został wprowadzony, zjednoczenia otrzymują od ministerstw kwoty na dotacje przedmiotowe dla przedsiębiorstw i na fundusz rezerwowy zjednoczenia. Wysokość funduszu rozwoju przedsiębiorstw i funduszy rezerwowych zjednoczeń ustala się kwotowo dla ministerstw przy uchwalaniu budżetu, po czym ministerstwa dzielą te fundusze na zjednoczenia, a fundusz rozwoju przedsiębiorstw zjednoczenie dzieli pomiędzy przedsiębiorstwa. Fundusze rezerwowe zjednoczeń tworzy się z części zysku przedsiębiorstw, z dotacji podmiotowych, ze środków pozostałych na rachunkach zjednoczeń po wypełnieniu ich zadań oraz z pozostałości środków przeznaczonych na utrzymanie zjednoczeń. Źródłem utrzymania zjednoczeń są narzuty na koszty przedsiębiorstw, określane kwotowo. Ponadto zjednoczenia dysponują funduszem nagród, który jest regulowany odrębnymi przepisami.

Omówiona uchwała dotyczy przedsiębiorstw podległych ministerstwu przemysłowemu i powiązanych z budżetem centralnym. Minister finansów może ją rozciągnąć na inne przedsiębiorstwa i działy (gospodarki narodowej). Minister finansów ustali szczegółowe przepisy dotyczące wszystkich zagadnień objętych uchwałą. Od 1 I 1959 r. utraciły moc uchwały Rady Ministrów

z 19 XI 1957 r. (M. P. 94/550, 96/557 i 99/579) oraz wydane na tej podstawie zarządzenia ministra finansów z 14 I 1958 r. w sprawie zasad przeznaczania, podziału, odprowadzania i rozliczania funduszu amortyzacyjnego i wpływów z likwidacji środków trwałych w jednostkach państwowych (M. P. 5/20 i 91/503), z 14 I 1958 r. w sprawie planowania finansowego inwestycji (M. P. 5/21) i z 4 III 1958 r. w sprawie przenoszenia środków na kapitalne remonty między przedsiębiorstwami państwowymi (M. P. 16/101) oraz liczne zarządzenia ministrów resortów przemysłowych, oparte na uchylonych uchwałach. Wymieniona na wstępie uchwała z 13 X 1958 r. (M. P. 88/491) została rozciągnięta na przedsiębiorstwa innych działów gospodarki narodowej, przedsiębiorstwa podległe ministrowi kultury i sztuki oraz ministrowi komunikacji, z wyjątkiem PKP.

Fundusz zakładowy na rok 1958 reguluje ustawa z 28 III 1958 r. (Dz. U. 18/74) przedłożona na rok 1958 (Dz. U. 77/399) oraz wiele rozporządzeń Rady Ministrów (Dz. U. 38/171—176, 40/180—184, 41/189—194, 59/293, 73/361—362 i 77/401). Ponadto dla państwowych gospodarstw rolnych fundusz zakładowy regulują uchwały Rady Ministrów na rok gospodarczy 1957/58 (Dz. U. 6/25) i rok gospodarczy 1958/59 (Dz. U. 68/396).

Prawo do utworzenia funduszu zakładowego zależy według ustawy od wyników działalności przedsiębiorstwa za rok 1958 w porównaniu z wynikami z 1957 r.: jeżeli wyniki (zysk lub strata) będą równe, wówczas przedsiębiorstwo uzyskuje prawo do odpisu zasadniczego na fundusz zakładowy, a jeżeli wynik będzie korzystniejszy (większy zysk lub mniejsza strata), wówczas zyska ono ponadto prawo do odpisu dodatkowego. Te same zasady stosuje się do przedsiębiorstw, które w 1957 r. nie osiągnęły planowanego wyniku, lecz w 1958 r. wynik ten osiągną lub poprawią. Pogorszenie wyników w stosunku do 1957 r. powoduje zmniejszenie odpisu aż do utraty w ogóle prawa do odpisu, jeżeli pogorszenie przekroczy 20%. Wyniki działalności przedsiębiorstwa są korygowane o sumy spowodowane przez zmiany w stosunku do obowiązujących w 1957 r. cen, taryf, marż, stawek i norm oraz przez taką niekorzystną społecznie działalność przedsiębiorstwa, która mogła dać pozornie pomyślne rezultaty finansowe. Środki funduszu przeznacza się w $\frac{1}{4}$ na budownictwo mieszkaniowe dla pracowników, a pozostałą część w granicach do 8,5% funduszu płac dzieli się na nagrody dla pracowników i inne cele socjalne załogi. Odpisów dokonuje się co kwartał, a wypłaty mogą być dokonywane zaliczkowo po upływie pierwszego półrocza. Poszczególne uchwały Rady Ministrów regulują zasady tworzenia funduszu zakładowego w poszczególnych gałęziach gospodarki narodowej. W państwowych gospodarstwach rolnych, które w roku 1958/59 osiągną rzeczywisty zysk lub pomniejszą planowaną stratę, przeznacza się na fundusz zakładowy 30% rzeczywistego zysku oraz 20% sumy wyrażającej pomniejszoną stratę. Jeżeli gospodarstwa te zwiększą w roku 1958/59 w porównaniu z rokiem 1957/58 produkcję towarową netto, dokonują one dodatkowego odpisu w wysokości 5% tego wzrostu. Łączna kwota odpisu nie może przekroczyć 8,5% funduszu płac. Gospodarstwom, które nie nabędą prawa do utworzenia funduszu zakładowego, jednostka nadrzędna może zezwolić na przyznanie pracownikom nagród, których ogólna suma nie przekroczy 0,2% planowego funduszu płac.

Role funduszu zakładowego spełniają fundusze na nagrody i świadczenia

dla pracowników rejonów lasów państwowych (M. P. 52/305), dla pracowników państwowych ośrodków maszynowych oraz zakładów mechanizacji rolnictwa podległych radom narodowym (M. P. 70/408) i dla pracowników w niektórych przedsiębiorstwach resortu gospodarki komunalnej (M. P. 84/479). Na fundusze te składa się pewien stały procent oraz dodatkowe wpłaty, uzależnione od poprawy finansowych wyników działalności. W roku 1958 fundusz na nagrody i świadczenia oraz na budownictwo mieszkaniowe wynosi w przedsiębiorstwach Polskie Koleje Państwowe, Polska Poczta, Telegraf i Telefon oraz Międzymiastowe Kable Telekomunikacyjne do 2% planowanego funduszu płac (M. P. 48/280—281).

Fundusz statutowy przedsiębiorstw, którego tworzenie reguluje zarządzenie ministra finansów z 11 XII 1958 r. (M. P. 98/538), powinien równać się wartości przydzielonych przedsiębiorstwu środków trwałych i normatywu środków obrotowych. Nowo powstałe przedsiębiorstwa otrzymują na ten cel dotacje bądź też środki w naturze. Fundusz może w określonych zarządzeniem przypadkach ulegać zwiększeniu (np. o przyjęte do eksploatacji inwestycje) lub zmniejszeniu (np. odpisy amortyzacyjne). Nadwyżka funduszu na początku roku przechodzi na fundusze celowe przedsiębiorstw, a niedobór jest pokrywany z funduszy celowych przedsiębiorstw lub z funduszu zjednoczenia.

Premiowy fundusz dewizowy tworzą kopalnie węgla kamiennego, które przekroczyły plan wydobywania węgla na rok 1958. Na fundusz przeznaczają się po 3 ruble dewizowe za każdą tonę węgla wydobytą ponad plan. Równowartość złotową dewiz kopalnie pokrywają z własnych środków obrotowych. Funduszem dysponuje rada robotnicza, która może go przeznaczyć wyłącznie na cele ogólnospołeczne załogi (M. P. 45/258).

Na nowo unormowano zasady i tryb wydawania przez banki przedsiębiorstwom państwowym środków pieniężnych na fundusz płac (M. P. 48/278).

Rozliczenia przedsiębiorstw przemysłu terenowego regulują trzy zarządzenia ministra finansów z 5 IV 1958 r. Zarządzenie w sprawie trybu rozliczeń z tytułu zysku z budżetami terenowymi (M. P. 35/195) wprowadza wpłaty: zaliczkowe — miesięczne, wyrównawcze — kwartalne i ostateczne — roczne oraz ustala terminy ich przelewu na rachunek wydziału finansowego w NBP. W razie niedokonania wpłat w terminie, bank na wniosek wydziału dokonuje przelewu; za każdy dzień zwłoki pobiera się odsetki w wysokości 0,05% należnej kwoty. Zarządzenie w sprawie trybu dokonywania odpisów na fundusz rezerwowy i fundusz rozwoju (M. P. 35/19-6) postanawia, że odpisy wpłacane co miesiąc na fundusz rezerwowy nie powinny w zasadzie przekraczać 2% planowego na dany rok osobowego funduszu płac wszystkich przedsiębiorstw danego województwa. Fundusz rozwoju tworzy się z części zysku pozostającej po dokonaniu wpłat do budżetu i odpisów na fundusz zakładowy i rezerwowy oraz z nadwyżek środków obrotowych. Wpłaty dokonuje się na podstawie bilansów kwartalnych. Trzecie zarządzenie dotyczy trybu wyrównywania różnic cen przedsiębiorstwom przemysłu terenowego (M. P. 35/197), których ogólna wysokość jest określana corocznie w budżecie centralnym.

Zasady gospodarki finansowej organizacji spółdzielczych ustalone uchwałą Rady Ministrów z 20 VI 1958 r. (M. P. 52/306) zawierają kilka ogólnych stwierdzeń, że spółdzielnie działają na zasadach rozrachunku gospodarczego, że

działalność w zakresie kontroli i nadzoru związków i central spółdzielczych powinna być odgraniczona od ich działalności gospodarczej, że fundusze własne organizacji spółdzielczych składają się z funduszu udziałowego, zasobowego i ewentualnie innych oraz że w spółdzielczości sporządza się plany finansowe oraz finansuje działalność gospodarczą z własnych środków. Istotne jest przede wszystkim postanowienie, że zasady podziału czystej nadwyżki ustalają spółdzielcze organy nadzorcze.

MAJĄTEK PAŃSTWOWY

Przedsiębiorstwa pozostające na mocy dekretu z 1918 r. pod zarządem państwowym zostały ustawą z 25 II 1958 r. (Dz. U. 11/37) przejęte na własność państwa bez odszkodowania, z wyjątkiem odszkodowania za przejęty dom jednorodzinny i działkę budowlaną. Właścicielom i członkom rodzin przejętych przedsiębiorstw przysługuje prawo do renty (Dz. U. 20/91).

Ustawa z 12 III 1958 r. (Dz. U. 17/72) umorzyła wszelkie długi i ciężary, które były zabezpieczone na nieruchomościach przejętych przez państwo na podstawie dekretów o reformie rolnej, o zniesieniu fundacji, o reformie bankowej i dekretu o przejściu niektórych lasów. Umorzenie nie dotyczy służebności gruntowych.

Na nowo uregulowano ustawą z 12 III 1958 r. (Dz. U. 17/70) zasady i tryb wywłaszczenia nieruchomości za odszkodowaniem na cele użyteczności publicznej, obrony państwa i dla wykonania planów gospodarczych.

Przekazywanie państwowych przedsiębiorstw, instytucji oraz zakładów, nieruchomości i innych obiektów majątkowych zostało uregulowane rozporządzeniem Rady Ministrów z 4 X 1958 r. (Dz. U. 67/332). Minister finansów zarządzeniem z 15 XII 1958 r. (M. P. 98/540) ustalił zasady rozliczeń związanych z przekazywaniem zakładów i nieruchomości między przedsiębiorstwami państwowymi, według których składniki majątkowe przekazuje się odpłatnie, z wyjątkiem gruntów nabytych do 1 I 1958 r., budynków i rozpoczętych inwestycji scentralizowanych. Zarządzenie ustala technikę przekazywania i rozliczeń. W roku 1958 obowiązywały nowe przepisy w sprawie przenoszenia pomiędzy przedsiębiorstwami środków na kapitalne remonty (M. P. 16/101).

Sprzedaż przez państwo domów mieszkalnych spółdzielniom mieszkaniowym (RPiE II/1958 r., s. 324 oraz Dz. U. 20/85/58) w roku 1958 uregulowała uchwała z 15 III 1958 r. (M. P. 27/159 i 84/479), która określiła rozmiary i cenę sprzedawanych domów, a przejęcie niektórych budynków spółdzielni mieszkaniowych na własność państwa Uchwała z 6 V 1958 r. (M. P. 39/227).

Majątek państwowy w postaci drobnych zakładów przemysłu rolnego i zakładów pomocniczych, jak młynów, przetwórni owocowo-warzywnych, warsztatów naprawczych, tartaków i małych tuczarni przemysłowych będzie mógł być przekazywany spółdzielniom produkcyjnym przez zainteresowanych ministrów i prezydium wojewódzkich rad narodowych. Nieruchomości przekazuje się w nieodpłatne użytkowanie, a przekazanie środków trwałych nie będących częściami składowymi nieruchomości oraz środków obrotowych następuje w drodze sprzedaży (M. P. 59/331).

Tryb i warunki upłyniania zbędnych materiałów i przedmiotów w jednostkach budżetu centralnego uregulowało zarządzenie ministra finansów z 24 XII 1957 r. (M. P. 4/14/58).

Ochronie majątku państwowego zawartego w domach mieszkalnych służy wprowadzony uchwałą Rady Ministrów z 6 VI 1958 r. (M. P. 47/271) obowiązek wpłacania kaucji przez najemców lokali obejmowanych od lipca 1958 r. Kaucja zabezpiecza utrzymanie lokalu w należyłym stanie i wynosi 60—120 zł od 1 m² powierzchni użytkowej (dla pracowników najemnych najwyżej dwukrotność miesięcznego wynagrodzenia). Nie pobiera się kaucji od lokali znajdujących się w państwowych gospodarstwach rolnych i leśnych oraz w zakładowych domach mieszkalnych. Sposób wpłat i wypłat kaucji przeprowadzanych przez specjalny rachunek w NBP regulują zarządzenia ministra gospodarki komunalnej z 30 VI 1958 r. (M. P. 52/308 i 59/332). Jednostkom sprawującym zarząd państwowych budynków mieszkalnych NBP może udzielać pożyczek na remonty, przebudowę i nadbudowę domów do wysokości 90% wpływów z tytułu kaucji. Zarządzenie ministra finansów i ministra gospodarki komunalnej z 22 XI 1958 r. w sprawie zasad i trybu udzielania pożyczek (M. P. 94/513) postanawia, że okres spłaty pożyczek rozpoczyna się po upływie dwóch lat i nie może przekraczać piętnastu lat; oprocentowanie wynosi 1%.

Gospodarka mieniem gromadzkim uregulowana rozporządzeniem Rady Ministrów z 24 VI 1958 r. w sprawie zarządu mieniem gromadzkim oraz trybu jego zbywania (Dz. U. 42/201) należy do gromadzkiej rady narodowej, która ustala zasady zarządzania, decyduje o zbyciu, zamianie i najmie nieruchomości, o sposobie zużycia dochodów z mienia i ustala opłaty za korzystanie z niego. Dochody z mienia gromadzkiego oraz wydatki objęte są budżetem gromadzkim.

FUNDUSZE

Fundusz Postępu Technicznego został stworzony rozporządzeniem Rady Ministrów z 26 IX 1958 r. (Dz. U. 61/302) na podstawie ustawy o prawie budżetowym jako fundusz celowy, przeznaczony na finansowanie prac związanych z postępowaniem technicznym w jednostkach podległych ministerstwu komunikacji, żeglugi, łączności, budownictwa, górnictwa i leśnictwa oraz przemysłu chemicznego, ciężkiego i lekkiego. Dysponentem funduszu jest minister. Fundusz tworzy się z narzutów obciążających koszty przedsiębiorstw i z dotacji budżetowych. Wysokość narzutów jest określana procentowo do ceny zbytu pomniejszonej o podatek obrotowy. Środki funduszu przeznacza się na finansowanie prac związanych z postępowaniem technicznym prowadzonych przez instytuty naukowo-badawcze, placówki PAN i szkolnictwa wyższego, przedsiębiorstwa i inne jednostki oraz na nagrody związane z postępowaniem technicznym. W pewnych przypadkach minister może utworzyć w podległym mu przedsiębiorstwie Zakładowy Fundusz Postępu Technicznego. Ogólne zasady organizacji funduszu ustala minister finansów, a szczegółowe — ministrowie. Minister finansów wydał zarządzenie z 12 XII 1958 r., dotyczące trybu gromadzenia, wydatkowania i ewidencji środków Funduszu Postępu Technicznego oraz zasad sprawozdawczości (M. P. 98/539).

Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej przeznaczony na pokrycie kosztów remontów, wyposażenia technicznego i odbudowy budynków mieszkalnych uzyskał zwiększone dochody, wynikające z podniesienia opłat czynszowych za lokale mieszkalne i użytkowe. Na podstawie ustawy z 6 VI 1958 r. o zmianie dekretu o najmie lokali (Dz. U. 50/243) Rada Ministrów rozporządzeniem

z 25 VII 1958 r. (Dz. U. 50/245) podzieliła lokale na siedem kategorii i ustaliła w każdej z nich czynsz za 1 m² powierzchni użytkowej, zależnie od miejscowości i uzbrojenia budynku (od 3,80 zł do 25 zł). Wpłaty na Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej, od których wolne są jednostki uspołecznione, wynoszą 60% pobranego czynszu.

Miejskie i powiatowe fundusze mieszkaniowe są tworzone przez prezydya właściwych rad narodowych na mocy uchwały Rady Ministrów z 6 V 1958 r. (M. P. 38/218). Na fundusze te przeznaczają się wpływy uzyskane ze sprzedaży domów mieszkalnych i działek budowlanych, dotacje z budżetu terenowego, wpłaty zakładowych funduszy mieszkaniowych na budowę mieszkań dla pracowników zakładu, wpływy z tytułu zapisów i darowizn. Środki funduszy są przeznaczone na wykup i uzbrojenie działek budowlanych, dokumentację, budowę domów mieszkalnych przez prezydya rad narodowych i inne cele związane z budownictwem. Gospodarka funduszu jest ujęta w planie finansowym, który uchwała rada narodowa, jako załącznik do budżetu. Nie wykorzystane środki funduszu przechodzą na rok następny. Środki funduszu gromadzone są na wyodrębnionych rachunkach w Banku Inwestycyjnym, do którego należy obsługa funduszu (M. P. 62/349).

Budownictwo zakładowych domów mieszkalnych prowadzone przez państwowe zakłady pracy i przeznaczone dla wszystkich członków załogi jest finansowane z dotacji budżetowych objętych budżetem centralnym, ze środków zakładowego funduszu mieszkaniowego (ZFM) i innych środków. Natomiast budownictwo dla pracowników, którzy ze względu na charakter ich pracy muszą zajmować określony lokal lub należą do załogi awaryjnej jest finansowane w całości z dotacji. Warunkiem uzyskania dotacji jest zgromadzenie odpowiednich środków własnych w zakładowym funduszu mieszkaniowym. Uchwała Rady Ministrów z 15 III 1958 r. (M. P. 26/153) stanowi, że ZFM składa się ze środków własnych i ewentualnych dotacji na przyzakładowe budownictwo mieszkaniowe. Środki własne powstają z obowiązujących przelewów części funduszu zakładowego oraz z dodatkowych wpłat z tegoż funduszu, z wkładów wpłacanych przez lokatorów zakładowych domów mieszkalnych, z części zysku osiąganego z produkcji ubocznej materiałów budowlanych i in. Z ZFM finansuje się budowę zakładowych domów mieszkalnych oraz innych domów, w których mieszkania będą przydzielone pracownikom zakładu, a także udziela się zwrotnej i bezzwrotnej pomocy pracownikom na budowę mieszkań.

Dłużnicy b. Funduszu Obrotowego Reformy Rolnej mogą być zwolnieni od obowiązku uiszczenia rat: całkowicie jeżeli posiadają gospodarstwa do 5 ha, w granicach do 50—75% zadłużenia przy posiadaniu 5—10 ha i do 25% zadłużenia przy posiadaniu 10—15 ha (20 ha dla gospodarstw hodowlanych). Zwolnień udzielają wojewódzkie wydziały rolnictwa (M. P. 75/445).

Zniesiono Fundusz Wyrównawczy Ministerstwa Handlu Wewnętrznego (M. P. 9/47) oraz Fundusz Rozbudowy i Konserwacji Kin Wiejskich (M. P. 22/132).

OBIEG PIENIĘŻNY

Narodowy Bank Polski działał dotychczas na podstawie przepisów prawnych sięgających jeszcze 1945 r., które nie mogły dobrze ujmować nowej roli banku, jaka mu przypadła w rozwiniętej formie gospodarki socjalistycznej-

Od dawna odczuwana potrzeba dostosowania norm prawnych do współczesnego zakresu działalności banku została zrealizowana w ustawie z 2 XII 1958 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. 72/356).

NBP realizuje politykę pieniężną i kredytową państwa zgodnie z wytycznymi ministra finansów. W tym celu ustawa nadaje bankowi formę organizacyjną, wyznacza organy banku, zakres działalności, określa tworzenie środków własnych i podział zysku oraz przyznaje bankowi niektóre szczególne uprawnienia.

Bank posiada osobowość prawną i używa pieczęci urzędowej; nie podlega wpisowi do rejestru przedsiębiorstw państwowych. Bank nie odpowiada za zobowiązania państwowe, a państwo za zobowiązania banku; wyjątek stanowią zobowiązania państwa z tytułu zaciągniętych kredytów zagranicznych, jeżeli ich spłatę zagwarantuje NBP. Działalnością NBP kieruje prezes banku na podstawie uchwał zarządu. Zarząd tworzy: prezes banku, wiceprezesi i członkowie. Prezesa powołuje i odwołuje Rada Ministrów, wiceprezesów — Prezes Rady Ministrów, a członków — minister finansów. Organem doradczym zarządu jest Rada Banku, składająca się z prezesa banku i członków powoływanych i odwoływanych przez Prezesa Rady Ministrów. Przy oddziałach NBP mogą działać powoływane przez prezesa banku komitety doradcze. Bank posiada wyłączne prawo emitowania znaków pieniężnych (banknotów i monet), będących prawnym środkiem płatniczym. Każdym rodzajem znaków pieniężnych można spłacać zobowiązania pieniężne w każdej wysokości. Wartość i formę znaków pieniężnych określa oraz decyduje o ich wycofaniu minister finansów na wniosek prezesa banku. Następną dziedziną działalności jest udzielanie przez NBP bezpośrednich kredytów na potrzeby gospodarcze i refinansowanie instytucji kredytowych w ramach planów kredytowych sporządzanych przez bank i uzgadnianych z ministrem finansów, który przedkłada je Radzie Ministrów do zatwierdzenia. Bank jest centralną zbiornicą środków pieniężnych jednostek gospodarki narodowej i w związku z tym gromadzi środki pieniężne na rachunkach bankowych i dokonuje na nich rozliczeń oraz reguluje obrót gotówkowy zgodnie z planem kasowym, który dochodzi do skutku w sposób przewidziany dla planu kredytowego. Szczególnym rodzajem działalności banku w tej dziedzinie jest kasowa obsługa budżetu państwa. Bank prowadzi gospodarkę wartościami dewizowymi, gromadzi je i reguluje obrót nimi. Bank ma prawo udzielania i zaciągania kredytów zagranicznych.

Bank posiada własne fundusze. Fundusz statutowy wynosi 4 mld zł. Fundusz rezerwowy do wysokości funduszu statutowego jest przeznaczony na pokrycie ewentualnych strat i powstaje z części zysku. Fundusz amortyzacyjny przeznaczony na inwestycje i kapitalne remonty tworzy się z amortyzacji.

Bank może tworzyć z zysku fundusze specjalne. Zysk przeznaczony w 50% na wpłatę do budżetu, z drugiej połowy zysku pokrywa się wymienione fundusze, a jej pozostałość przekazuje do budżetu. Bilans roczny i podział zysku zatwierdza Rada Ministrów. Bank jest wolny od wszelkich podatków i opłat.

Kompetencję banków w zakresie finansowania inwestycji i kapitalnych remontów, która jest zależna od rodzaju nakładu i podmiotu finansowania, podaje zarządzenie ministra finansów z 12 XII 1958 r. (M. P. 100/548).

Rozliczenia pieniężne jednostek gospodarki uspołecznionej (państwowych

i spółdzielczych) oraz organizacji politycznych, zawodowych i społecznych reguluje ustawa z 1 VII 1958 r. (Dz. U. 44/215), zastępująca dotychczasową ustawę o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym. Ustawa zobowiązuje wspomniane jednostki do gromadzenia środków pieniężnych na rachunku banku lub spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowej oraz prowadzenie rozliczeń za pośrednictwem tego rachunku. Jednostki gospodarki uspołecznionej rozliczają się wzajemnie zasadniczo w formie bezgotówkowej, a z jednostkami nieuspołecznionymi — stosownie do umowy. W pewnych przypadkach jednostki uspołecznione mogą udzielać zleceniobiorcom zaliczek. Zapłata za świadczenie powinna nastąpić zasadniczo w ciągu pięciu dni od daty otrzymania dokumentów rozliczeniowych, a jeżeli do tej daty nie odebrano dostawy, termin zapłaty biegnie od daty odbioru świadczenia w sposób i w terminach ustalonych umową. Niedotrzymanie terminu zapłaty rodzi obowiązek uiszczenia odsetek za zwłokę w wysokości 12% w stosunku rocznym. Ustawa zastrzega pierwszeństwo pokrycia przed innymi płatnościami dla tytułów egzekucyjnych.

Gospodarka kasowa jednostek uspołecznionych (Dz. U. 54/263) została unormowana rozporządzeniem ministra finansów z 13 VIII 1958 r., które stanowi, że wypłaty gotówkowe mogą być dokonywane tylko ze środków podjętych z rachunku bankowego na określone cele, z wyjątkiem drobnych wymienionych w rozporządzeniu wydatków, które można pokrywać w granicach pogotowia kasowego nie przekraczającego 3000 zł. Powstałe nadwyżki powinny być wpłacane do banku najpóźniej w dniu następnym. Kwoty podjęte z banku na określone potrzeby można przechowywać w kasie 3 dni, a za zgodą banku — • 10 dni. Inne rozporządzenie ministra finansów z 13 VIII 1958 r. w sprawie form rozliczeń za dostawy, roboty i usługi pomiędzy jednostkami gospodarki uspołecznionej (Dz. U. 54/264) przewiduje rozliczenia gotówkowe do 1500 zł jednorazowo i bezgotówkowe w formie: inkasa bankowego, polecenia przelewu, czeku rozrachunkowego i akredytywy. Tylko rozliczenia za dostawę towarów, od których podatek obrotowy lub różnice budżetowe są płatne przy wpływie należności, powinny być dokonywane w formie inkasowej, natomiast inne formy rozliczeń ustala umowa stron przy zachowaniu warunków dla danej formy; w braku umownego uregulowania formę określa wierzyciel. Rozporządzenie określa szczegółowe warunki dla każdej z form. Najbardziej rozpowszechnioną formą jest inkaso bankowe, polegające na wystawieniu i złożeniu w banku przez wierzyciela tzw. żądania zapłaty. Dłużnik wyraża zgodę na zapłatę (akcept), a jeżeli tego nie uczyni w ciągu 15 dni od wysłania przez bank zadania zapłaty lub w ciągu 30 dni od daty akceptu żądanie zapłaty nie zostanie pokryte. Wówczas bank zwraca je wierzycielowi. Dłużnik może z góry upoważnić bank do pokrywania jego zobowiązań.

Obowiązek wystawiania czeków imiennych na rzecz określonej osoby (własnego pracownika) przez jednostki gospodarki uspołecznionej oraz organizacje społeczne został podniesiony z kwoty 1000 zł do powyżej 1500 zł (M. P. 71/416).

Zarządzenie ministra finansów z 14 VIII 1958 r. (M. P. 69/402) uregulowało sprawę dysponowania zagranicznymi środkami płatniczymi uzyskanymi za wykonane przez osoby fizyczne w obrocie z zagranicą wykłady, odczyty, tłu-

maczenia, projekty architektoniczne, występy artystyczne, usługi adwokackie, lekarskie i inne prace nie związane z obrotem towarowym. Jeżeli chodzi o należności uzyskane w czasie pobytu za granicą, to wolno je tam wydatkować na dowolne cele (włączając wszelkie koszty pobytu) do równowartości 2400 zł na osobę ze wszystkich tytułów łącznie, gdy suma zagranicznych środków płatniczych nie przekracza równowartości 4800 zł, a gdy przekracza tę kwotę — wolno wydatkować do 50% uzyskanej sumy. Jeżeli pracę wykonano w kraju, to kwotę wolno wykorzystać na zakup towarów w eksporcie wewnętrznym, a przy późniejszym wyjeździe za granicę — również na koszty przejazdu i wydatki za granicą — do równowartości 720 zł na osobę z każdego tytułu, gdy całkowita należność z danego tytułu nie przekracza równowartości 1440 zł, a gdy przekracza tę kwotę — wolno wydatkować do 59% uzyskanej sumy. Kwoty nie dopuszczone do wydatkowania powinny być sprowadzone do kraju i sprzedane bankowi dewizowemu.

Krajowcy dewizowi uzyskali prawo do posiadania rachunków bankowych w walucie zagranicznej, z których mogą dokonywać pewnych przelewów bez osobnego zezwolenia (M. P. 51/298). Przedstawicielstwa państw obcych korzystające z przywilejów dyplomatycznych i ich pracownicy będący cudzoziemcami dewizowymi mogą otwierać w bankach rachunki dyplomatyczne prowadzone w walutach obcych i w złotych; rodzaj wpłat i wypłat bez zezwolenia dewizowego i z zezwoleniem określa zarządzenie ministra finansów (M. P. 38/222).

Osoba czasowo przebywająca w kraju może bez osobnego zezwolenia dewizowego korzystać z pożyczki i pomocy pieniężnej do wysokości 500 zł, a udzielić w każdej wysokości darowizny w krajowych i zagranicznych środkach płatniczych, nie obciążonej wzajemnymi świadczeniami obdarowanego (M. P. 89/497).

Pieniądze polskie do 100 zł mogą być wnoszone do wolnego obszaru celnego i wynoszone z niego przez osoby zatrudnione na tym obszarze (M. P. 46/269); wchodząc na statki zagraniczne w portach polskich krajowcy dewizowi mogą posiadać pieniądze polskie do 100 zł, z których nie im na tych statkach pozostawiać nie wolno (M. P. 37/214). Specjalne zarządzenie uregulowało sprawę wywozu i przywozu pieniędzy polskich i zagranicznych środków płatniczych stanowiących zawartość kas okrętowych polskich statków morskich oraz posiadanych przez załogi tych statków (M. P. 54/315).

KREDYT

Ustalanie zasad kredytowania jednostek gospodarki uspołecznionej zostało uchwałą Rady Ministrów z 27 III 1958 r. (M. P. 32/183) przekazane bankom państwowym, które za zgodą ministra finansów wydają odpowiednie instrukcje.

Uchwałą Rady Ministrów (M. P. 22/157/57) w sprawie (pomocy dla budownictwa mieszkaniowego ze środków własnych ludności (RPiE II/1958 r., s. 325) została uzupełniona uchwałą z 15 III 1958 r. (M. P. 22/133). Uchwałą rozszerza pomoc na spółdzielnie mieszkaniowe realizujące budownictwo przyzakładowe oraz zmienia zakres pomocy. Spółdzielnie lokatorskie otrzymują bezprocentowy kredyt bankowy do 85% kosztów budowy na okres nie przekraczający 40 lat. Przy terminowej spłacie $\frac{2}{3}$ każdej raty kredytu umarza się pozostałą

część raty albo przy regularnym spłacaniu przez 24 lata po 2,5% sumy kredytu — resztę, tj. 40% kredytu. Spółdzielnie lokatorskie płacą tylko koszty obsługi bankowej wynoszące po 0,2% od sum otrzymywanych i spłacanych. Spółdzielnie budowlano-mieszkaniowe mogą korzystać z kredytu nie przekraczającego 80% kosztów budowy mieszkań do 50 m² powierzchni użytkowej i do 75% kosztów przy powierzchni 50—85 m². W razie terminowego uiszczania rat kredyt może być częściowo umorzony. Przy ratach rocznych wynoszących 4% po 20 latach umarza się pozostałe 20%, a przy ratach wynoszących 5% po 15 latach umarza się 25% kredytu. Oprocentowanie kredytu wynosi 1%. Spółdzielni, która odbudowała dom na ziemiach zachodnich umarza się nadto 10% udzielonego kredytu. Od nie spłaconych w terminie rat kredytu wszystkie spółdzielnie płacą odsetki zwłoki wynoszące 4%. Zmniejszeniu granicy procentowej kredytu w porównaniu z dotychczasową towarzyszy ilościowe zwiększenie maksymalnej wysokości kredytu bankowego do 125 000 zł (M. P. 97/534).

Mieszkaniowe książeczki oszczędnościowe PKO przeznaczone do gromadzenia środków na budowę lub uzyskanie mieszkania otrzymały na mocy uchwały Rady Ministrów z 15 III 1958 r. (M. P. 26/156 i 70/407) przywilej częściowej waloryzacji. Gwarancja realnej wartości wpłat rozciąga się do wysokości 50% kosztów budowy lub uzyskania mieszkania o powierzchni 85 m² i wyraża się w tym, że PKO pokryje różnicę, jaka powstanie pomiędzy ceną 1 m² w latach oszczędzania i w roku zadysponowania wkładem dla tej ilości m², jaka wynika z wnoszonego Wkładu, który jest dzielony co roku przez cenę 1 m², ustaloną dla danego roku. Oprocentowanie wkładów wynosi 3%, a nadto na premie przeznaczają się 1,5% sumy wkładów. Wkładem można zadysponować na wstępne koszty budowy, kaucję mieszkaniową i urządzenia kąpielowe (M. P. 28/165 i 73/424). Na życzenie pracownika techniczną stroną wpłat na książeczki mieszkaniowe musi się zająć zakład pracy (M. P. 57/32S). Celem zapewnienia posiadaczom książeczek mieszkaniowych uzyskiwania mieszkań. PKO została upoważniona do zawierania odpowiednich umów ze spółdzielniami, które zawarły umowę otrzymując w pierwszej kolejności długoterminowe pożyczki bankowe (M. P. 94/514).

Finansowanie kontraktacji produkcji roślinnej i zwierzęcej zostało unormowane zarządzeniem ministra finansów z 10 VII 1958 r. (M. P. 60/338). Przewiduje ono udzielanie nożyczek kontraktacyjnych spółdzielniom produkcyjnym i innym zrzeszeniom przez Bank Rolny oraz rolnikom i członkom spółdzielni produkcyjnych przez spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe. Pożyczki są udzielane w granicach roku gospodarczego i w wysokości ustalonej przez instytucje kredytową. Zabezpieczeniem pożyczki jest skrypt dłużny producenta. Spłata pożyczki następuje przez potrącenie z wypłacanych przez bank należności za wykonaną dostawę.

Wprowadzono dalsze ułatwienia umożliwiające zwalnianie rolniczych spółdzielni produkcyjnych od spłaty długoterminowych kredytów bankowych, zaciągniętych na wyposażenie w pierwsze zespołowe obory, chlewnie i owczarnie (M. P. 70/409).

Odsetki, prowizje i opłaty bankowe reguluje uchwała Rady Ministrów z 27 III 1958 r. (M. P. 42/239) oraz zarządzenie ministra finansów z 12 VI 1958 r. (M. P. 48/283). Podstawowa stopa dla kredytów bankowych wynosi

4%. od kredytów dodatkowo udzielanych jednostkom gospodarki uspołecznionej dla usunięcia przejściowych nieprawidłowości w ich gospodarce banki pobierają 6—10%, a od kredytów udzielanych rzemiosłu 8% oraz prywatnemu przemysłowi i handlowi 10%. Od nie spłaconych w terminie kredytów odsetki wynoszą 12% od kredytów obrotowych i 5—7% od kredytów inwestycyjnych i na kapitalne remonty. Od kredytów udzielanych przez NBP innym bankom oraz spółdzielniom oszczędnościowo-pożyczkowym stopa wynosi 0,5%. Środki gromadzone na rachunkach rozliczeniowych i bieżących nie podlegają oprocentowaniu. Środki funduszu zakładowego na inwestycje zdecentralizowane produkcyjne i na kapitalne remonty podlegają 2-procentowej stopie, a pozostałych funduszy 1-procentowej. PKO i spółdzielnie kredytowe płacą od wkładów oszczędnościowych od 3—5%, a otrzymują od swoich lokat w NBP 5%. W roku 1958 obowiązują ulgowe stopy głównie od kredytów rolniczych i inwestycyjnych. Zachowują moc specjalne postanowienia dotyczące pomocy dla rolniczych spółdzielni produkcyjnych, osób zwalnianych z administracji i oficerów wojska, repatriantów i dla budownictwa mieszkaniowego.

Równocześnie weszło w życie zarządzenie ministra finansów z 3 VI 1958 r. (M. P. 47/274), zawierające szczegółowe postanowienia dotyczące kosztów związanych z czynnościami spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych: odsetek pobieranych od pożyczek (4—12%), oprocentowania wkładów oszczędnościowych (3—5%) oraz prowizji i opłaty od różnych czynności. Odsetki za zwłokę w uiszczaniu czynszu najmu w lokalach pozostających w zarządzie jednostek państwowych ustala rozporządzenie Rady Ministrów z 6 IX 1958 r. na 5% w stosunku miesięcznym (M. P. 57/285).

UBEZPIECZENIA

Ustawa z 2 XII 1958 r. (Dz. U. 72/357) o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych rozróżnia ubezpieczenie obowiązkowe, powstające z mocy prawa i dobrowolne, powstające na mocy umowy ubezpieczenia. Obowiązkowemu ubezpieczeniu podlegają: budynki oraz mienie ruchome w gospodarstwach rolnych od ognia, które obejmuje zarazem ubezpieczenie od powodzi, huraganu i innych zdarzeń losowych, ziemiopłody od gradobicia i powodzi, odpowiedzialność cywilną z ruchu środków komunikacji i następstw nieszczęśliwych wypadków w komunikacji. Rady narodowe powiatowe i miejskie mogą wprowadzać obowiązkowe ubezpieczenie zwierząt gospodarskich od padnięcia. Rada Ministrów może rozszerzać i zmniejszać zakres ubezpieczeń obowiązkowych. Monopol ubezpieczeń w Polsce posiada Państwowy Zakład Ubezpieczeń, który jest przedsiębiorstwem państwowym, posiada osobowość prawną i swój majątek oraz działa według zasad rozrachunku gospodarczego. PZU odpowiada za zobowiązania całym swoim majątkiem. Skarb nie odpowiada za zobowiązania PZU. Na czele PZU stoi dyrektor naczelny, powoływany przez Prezesa Rady Ministrów. PZU posiada oddziały wojewódzkie oraz inspektoraty powiatowe i miejskie. W PZU działa rada ubezpieczeniowa. Reasekurację prowadzi wyłącznie Towarzystwo Reasekuracyjne „Warta”. S. A. w Warszawie.

Na środki finansowe własne PZU składają się: 1. fundusz statutowy — na pokrycie środków trwałych i obrotowych, 2. fundusz rezerwy — na

pokrycie strat, tworzony z nadwyżek bilansowych do wysokości przeciętnego rocznego przypisu składek z okresu ostatnich trzech lat, 3. rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe, określane przez ministra finansów, służące na pokrycie przyszłych zobowiązań PZU, 4. fundusz prewencyjny — na finansowanie działalności zapobiegawczej, tworzony z odpisów od składek i z nadwyżek bilansowych PZU, 5. fundusze specjalne — tworzone z nadwyżek bilansowych. Nadwyżkę bilansową PZU przeznaczają się na fundusz rezerwowy — przynajmniej 40% nadwyżki, na fundusz prewencyjny — przynajmniej 30%, na fundusz statutowy, fundusze specjalne i wpłatę do budżetu centralnego. Po zgromadzeniu funduszu rezerwowego nadwyżkę bilansową przeznaczają się na fundusz prewencyjny — przynajmniej 60% nadwyżki, na fundusz statutowy, fundusze specjalne i wpłatę do budżetu.

Nadzór nad działalnością zakładów ubezpieczeń sprawuje minister finansów. Odszkodowania i pisma w sprawach ubezpieczeń są wolne od podatków i opłat.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z 28 I 1958 r. (Dz. U. 14/59) został wprowadzony obowiązek ubezpieczenia w PZU mienia ruchomego, znajdującego się w gospodarstwach rolnych: zebranych ziemiopłodów, inwentarza żywego i martwego oraz ruchomości domowych właściciela indywidualnego gospodarstwa i urzędzeń lokali biurowych w spółdzielniach produkcyjnych. Zakres odpowiedzialności PZU obejmuje różnorodne przyczyny powstania szkód i wynosi do 80% wartości mienia, obliczonej według norm szacunkowych. Składki oblicza się według taryf. Składka za 1959 r. należna za wszystkie ubezpieczenia na wsi jest płatna w dwóch ratach: 75% wymiaru do końca stycznia, a pozostałe 25% do końca sierpnia (Dz. U. 64/313). Nie podlega od 1 VII 1958 r. obowiązkowemu ubezpieczeniu od ognia i innych zdarzeń losowych inwentarz żywy państwowych gospodarstw rolnych podległych ministrowi rolnictwa. Może on być objęty ubezpieczeniem dobrowolnym (M. P. 48/284).

KONTROLA PAŃSTWOWA

Rada Państwa uchwałą z 5 V 1958 r. nadała statut NIK (M. P. 37/209). W skład NIK wchodzi kolegium NIK, zespoły i departamenty oraz delegatury. Zespoły w liczbie 13 dzielą się według dziedziny zarządu państwowego, a wśród czterech ogólnych departamentów istnieje Departament Budżetu Państwa i Finansów. Delegatury w liczbie 18 w miastach wojewódzkich (Warszawa i woj. warszawskie mają odrębne delegatury) kontrolują działalność organów administracji, przedsiębiorstw i instytucji podległych radom narodowym. W delegaturze działa kolegium delegatury, składające się z przewodniczącego delegatury oraz z trzech do pięciu pracowników delegatury. Technikę kontroli dokonywanej przez pracowników NIK, jednoosobowo lub „w ekipie kontrolnej”, reguluje uchwała Rady Państwa z 20 XI 1958 r. o trybie przeprowadzania czynności kontrolnych przez NIK (M. P. 95/516).

Jerzy Lubowicki